

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 15ης Δεκεμβρίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Οδηγία 2005/29/ΕΚ — Αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων έναντι των καταναλωτών — Παραπλανητική εμπορική πρακτική — Πυραμιδωτό σύστημα πωλήσεων — Συμμετοχές τις οποίες καταβάλλουν τα νέα μέλη και αντιπαροχές τις οποίες λαμβάνουν τα υπάρχοντα μέλη — Έμμεσος οικονομικός σύνδεσμος»

Στην υπόθεση C-667/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το hof van beroep te Antwerpen (εφετείο Αμβέρσας, Βέλγιο) με απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 14 Δεκεμβρίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Loterie Nationale – Nationale Loterij NV van publiek recht

κατά

Paul Adriaensen,

Werner De Kesel,

The Right Frequency VZW,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους E. Regan, πρόεδρο τμήματος, J.-C. Bonichot (εισηγητή) και A. Arabadjiev, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Loterie Nationale – Nationale Loterij NV van publiek recht, εκπροσωπούμενη από τους J. Muyltermans, P. Maeyaert, P. Vlaemminck, advocaten,
- οι P. Adriaensen και W. De Kesel καθώς και η The Right Frequency VZW, εκπροσωπούμενοι από τον R. Peeters, advocaat,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους M. van Beek και D. Roussanov,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του παραρτήματος I, σημείο 14, της οδηγίας 2005/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/EK, 98/27/EK, 2002/65/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου («οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές») (ΕΕ 2005, L 149, σ. 22).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Loterie Nationale-Nationale Loterij NV van publiek recht (στο εξής: Loterie Nationale) και, αφετέρου, των Paul Adriaensen και Werner De Kesel καθώς και της The Right Frequency VZW όσον αφορά την εγκαθίδρυση και την προώθηση ενός συστήματος ομαδικής συμμετοχής στις κρατικές λαχειοφόρους αγορές στο Βέλγιο, το οποίο αποκαλείται «Lucky 4 All» (στο εξής: σύστημα Lucky 4 All).

Το νομικό πλαίσιο

- 3 Η αιτιολογική σκέψη 8 της οδηγίας 2005/29 έχει ως εξής:
«Η παρούσα οδηγία [προστατεύει ρητώς τα] οικονομικά συμφέροντα των καταναλωτών από τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές. [...]»
- 4 Στην αιτιολογική σκέψη 17 της οδηγίας αυτής διαλαμβάνονται τα εξής:
«Είναι σκόπιμο να καθοριστούν οι εμπορικές πρακτικές που είναι αθέμιτες υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις, χάριν μεγαλύτερης ασφάλειας δικαίου. Στο παράρτημα I περιλαμβάνεται ο πλήρης κατάλογος όλων αυτών των πρακτικών. Είναι οι μόνες εμπορικές πρακτικές που μπορούν να θεωρηθούν αθέμιτες, χωρίς κατά περίπτωση αξιολόγηση, παρά τις διατάξεις των άρθρων 5 έως 9. Ο κατάλογος μπορεί να τροποποιηθεί μόνο με αναθεώρηση της οδηγίας.»
- 5 Το άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας ορίζει:
«Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να συμβάλει στην ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών με την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές που βλάπτουν τα οικονομικά συμφέροντα των καταναλωτών.»
- 6 Το άρθρο 2, στοιχείο δ', της ίδιας οδηγίας προβλέπει τα εξής:
«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως:
δ) “εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές” (οι οποίες αναφέρονται στο εξής και ως “εμπορικές πρακτικές”): κάθε πράξη, παράλειψη, τρόπος συμπεριφοράς ή εκπροσώπησης, εμπορική επικοινωνία, συμπεριλαμβανομένης της διαφήμισης και του μάρκετινγκ, ενός εμπορευομένου, άμεσα συνδεδεμένη με την προώθηση, πώληση ή προμήθεια ενός προϊόντος σε καταναλωτές».

- 7 Σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2005/29:
- «Η παρούσα οδηγία ισχύει για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές, όπως αυτές θεσπίζονται στο άρθρο 5, πριν, κατά τη διάρκεια και ύστερα από εμπορική συναλλαγή σχετιζόμενη με ένα συγκεκριμένο προϊόν.»
- 8 Το άρθρο 5 της οδηγίας αυτής ορίζει:
- «1. Απαγορεύονται οι αθέμιτες εμπορικές πρακτικές.
2. Μια εμπορική πρακτική είναι αθέμιτη όταν:
- α) είναι αντίθετη προς τις απαιτήσεις επαγγελματικής ευσυνειδησίας,
και
- β) στρεβλώνει ουσιωδώς ή ενδέχεται να στρεβλώσει ουσιωδώς την οικονομική συμπεριφορά του μέσου καταναλωτή στον οποίο φθάνει ή στον οποίο απευθύνεται το προϊόν ή του μέσου μέλους της ομάδας, όταν μια εμπορική πρακτική απευθύνεται σε μια συγκεκριμένη ομάδα καταναλωτών.
- [...]
4. Ιδιαίτερως, εμπορικές πρακτικές, είναι αθέμιτες όταν
- α) είναι παραπλανητικές όπως καθορίζεται στα άρθρα 6 και 7,
ή
- β) είναι επιθετικές όπως καθορίζεται στα άρθρα 8 και 9.
5. Το παράρτημα I περιέχει τον κατάλογο των εμπορικών πρακτικών που θεωρούνται αθέμιτες υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις. Ο ίδιος ενιαίος κατάλογος ισχύει σε όλα τα κράτη μέλη και μπορεί να τροποποιηθεί μόνο με αναθεώρηση της παρούσας οδηγίας.»
- 9 Το παράρτημα I της εν λόγω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Εμπορικές πρακτικές οι οποίες, υπό οποιεσδήποτε συνθήκες, κρίνονται αθέμιτες», προβλέπει, στο σημείο 14 αυτού, τα εξής:
- «Δημιουργία, λειτουργία ή προώθηση ενός πυραμιδωτού συστήματος πωλήσεων, όπου ο καταναλωτής θεωρεί ότι έχει την ευκαιρία να έχει όφελος περισσότερο με την εισαγωγή άλλων καταναλωτών στο σύστημα παρά με την πώληση ή την κατανάλωση των προϊόντων.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 10 Η Loterie Nationale είναι ανώνυμη εταιρία δημοσίου δικαίου με έδρα στο Βέλγιο, όπου είναι επιφορτισμένη με την οργάνωση των κρατικών λαχειοφόρων αγορών. Με αγωγή που είχε ασκήσει ενώπιον του rechtbank van koophandel te Antwerpen, afdeling Antwerpen (δικαστήριο εμπορικών διαφορών της Αμβέρσας, τμήμα Αμβέρσας, Βέλγιο), η εταιρία αυτή είχε ζητήσει, μεταξύ άλλων, να αναγνωριστεί ότι το σύστημα Lucky 4 All αποτελεί απαγορευμένο πυραμιδωτό σύστημα πωλήσεων ή, τουλάχιστον, παραπλανητική εμπορική πρακτική.
- 11 Με απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 2014, το ως άνω δικαστήριο διαπίστωσε ότι η εγκαθίδρυση και η προώθηση του συστήματος Lucky 4 All αποτελούν πράγματι παραπλανητική εμπορική πρακτική. Αντιθέτως, το ως άνω δικαστήριο έκρινε ότι δεν επληρούτο η μία εκ των προϋποθέσεων που έθεσε το

Δικαστήριο με την απόφασή του της 3ης Απριλίου 2014, 4finance (C-515/12, EU:C:2014:211), προκειμένου μια εμπορική πρακτική να χαρακτηρίζεται «πυραμιδωτό σύστημα πωλήσεων» κατά την έννοια του παραρτήματος I, σημείο 14, της οδηγίας 2005/29. Ειδικότερα, το ως άνω δικαστήριο εκτίμησε ότι δεν είχε αποδειχθεί ότι η χρηματοδότηση της αντιπαροχής που καταβαλλόταν στα υπάρχοντα μέλη του συστήματος Lucky 4 All εξηρτάτο «ουσιαστικά» ή «κυρίως» από την οικονομική συμμετοχή των νέων μελών.

- 12 Η Loterie Nationale άσκησε έφεση ενώπιον του hof van beroep te Antwerpen (Εφετείο Αμβέρσας, Βέλγιο), μεταξύ άλλων, για τον λόγο ότι πρωτοδίκως κρίθηκε εσφαλμένως ότι το σύστημα Lucky 4 All δεν αποτελούσε απαγορευμένο πυραμιδωτό σύστημα πωλήσεων.
- 13 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το σύστημα Lucky 4 All παρέχει τη δυνατότητα σχηματισμού ομάδων προσώπων τα οποία επιθυμούν να συμμετέχουν στις προτεινόμενες από τη Loterie Nationale κληρώσεις του λόττο. Η βασική ιδέα, επί της οποίας στηρίζεται το σύστημα αυτό, συνίσταται στο ότι οι παίκτες αυξάνουν αμοιβαίως τις πιθανότητές τους να κερδίσουν εάν παίζουν μαζί. Μία πλήρης ομάδα παικτών, όπως προβλέπεται από το εν λόγω σύστημα, αποτελεί μια πυραμίδα οκτώ επιπέδων και παρέχει τη δυνατότητα συμμετοχής στο παιχνίδι με 9 841 συνδυασμούς.
- 14 Κατά το χρονικό σημείο της εγγραφής του, κάθε νέος συμμετέχων στο σύστημα Lucky 4 All καταβάλλει μια πρώτη πληρωμή ύψους 10 ευρώ προκειμένου να λάβει ένα «πακέτο για αρχάριους», και στη συνέχεια καταβάλλει μια μηνιαία συνεισφορά ανερχόμενη σε 43 ευρώ περίπου. Το τελευταίο αυτό ποσό προορίζεται για την αγορά των δελτίων συμμετοχής στο λόττο. Μετά την καταβολή, μέσω εμβάσματος, της μηνιαίας συνεισφοράς του, ένας παίκτης μπορεί να συμπληρώσει, on-line, δέκα συνδυασμούς αριθμών για το λόττο ανά εβδομάδα. Στη συνέχεια, ένας εκπρόσωπος του ως άνω συστήματος καταθέτει σε ένα σημείο πωλήσεως τα δελτία του λόττο όλων των συμμετεχόντων. Σε περίπτωση υπάρξεως κερδών, τα ποσά κατανέμονται με βάση μια προκαθορισμένη μέθοδο. Ειδικότερα, ο νικητής ενός συνδυασμού λαμβάνει το 50 % του συνόλου των κερδών και τα ποσά που αντιστοιχούν στο 40 % των κερδών κατανέμονται στα οκτώ επίπεδα πάνω από τον συνδυασμό αυτό, με δεδομένο ότι το σύστημα Lucky 4 All καταλαμβάνει τα τέσσερα πρώτα επίπεδα κάθε ομάδας, ενώ η είσοδος των πρώτων παικτών επιτρέπεται μόνον από το επίπεδο 5 και πέρα. Τα ποσά που αντιστοιχούν στο εναπομένον 10 % των κερδών επενδύονται εκ νέου για την αγορά νέων συνδυασμών. Τέλος, τα κέρδη που υπερβαίνουν το ένα εκατομμύριο ευρώ δεν καταβάλλονται στους παίκτες, με συνέπεια να τίθεται ανώτατο όριο στα πιθανά κέρδη.
- 15 Το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει ότι από την απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, 4finance (C-515/12, EU:C:2014:211), προκύπτει ότι η απαγόρευση των πυραμιδωτών συστημάτων πωλήσεων, όπως αυτά ορίζονται στο παράρτημα I της οδηγίας 2005/29, εδράζεται επί τριών σωρευτικών προϋποθέσεων. Εν προκειμένω, κατά το εν λόγω δικαστήριο, δεν αμφισβητείται ότι το σύστημα Lucky 4 All πληροί τις δύο πρώτες προϋποθέσεις. Αφενός, με το εν λόγω σύστημα δίδεται υπόσχεση για την απόκτηση οικονομικού οφέλους το οποίο συνίσταται σε αυξημένες πιθανότητες κέρδους και, αφετέρου, η υλοποίηση της υποσχέσεως αυτής εξαρτάται από την είσοδο όλο και περισσότερων νέων παικτών.
- 16 Όσον αφορά την τρίτη προϋπόθεση, το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει ότι αυτή πληρούται μόνον αν οι συνεισφορές των νέων συμμετεχόντων χρηματοδοτούν ουσιαστικά την αντιπαροχή που καταβάλλεται στα υπάρχοντα μέλη. Επομένως, κατά το αιτούν δικαστήριο, η προϋπόθεση αυτή απαιτεί την ύπαρξη οικονομικού συνδέσμου μεταξύ των καταβαλλόμενων συνεισφορών και της καταβαλλόμενης αντιπαροχής. Ωστόσο, κατά το αιτούν δικαστήριο, δεν είναι βέβαιο αν ένα σύστημα μπορεί να απαγορευθεί όταν ο σύνδεσμος αυτός είναι μόνον έμμεσος. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι το Δικαστήριο δεν έλαβε σαφή θέση επ' αυτού με την απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, 4finance (C-515/12, EU:C:2014:211).

- 17 Υπό τις συνθήκες αυτές, το hof van beroep te Antwerpen (εφετείο Αμβέρσας) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Πρέπει, για την εφαρμογή του σημείου 14 του παραρτήματος I της οδηγίας 2005/29, να θεωρηθεί ότι πρόκειται για απαγορευμένο πυραμιδωτό σύστημα μόνο αν η υλοποίηση της οικονομικής υποσχέσεως προς υπάρχοντα μέλη:

εξαρτάται ουσιαστικά ή κυρίως από την άμεση μεταφορά της οικονομικής συμμετοχής των νέων μελών (“άμεσος σύνδεσμος”),

ή

αρκεί ότι η υλοποίηση της οικονομικής αυτής υποσχέσεως υπέρ υπαρχόντων μελών εξαρτάται ουσιαστικά ή κυρίως από μια έμμεση πληρωμή μέσω της οικονομικής συμμετοχής υπαρχόντων μελών, δηλαδή χωρίς τα υπάρχοντα μέλη να λαμβάνουν την αντιπαροχή τους ουσιαστικά ή κυρίως από δική τους πώληση ή δική τους χρήση αγαθών ή υπηρεσιών, αλλά για την υλοποίηση της οικονομικής υποσχέσεως που τους δόθηκε εξαρτώνται ουσιαστικά ή κυρίως από την είσοδο και την οικονομική συμμετοχή νέων μελών (“έμμεσος σύνδεσμος”);»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 18 Εκ προοιμίου, πρέπει να επισημανθεί ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο καλείται να εξακριβώσει αν το σύστημα Lucky 4 All πρέπει να απαγορευθεί κατ' εφαρμογήν του παραρτήματος I, σημείο 14, της οδηγίας 2005/29.
- 19 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η απαγόρευση των «πυραμιδωτών συστημάτων πωλήσεων» κατά την έννοια του παραρτήματος I, σημείο 14, της οδηγίας 2005/29 εδράζεται επί τριών σωρευτικών προϋποθέσεων. Κατ' αρχάς, οι πωλήσεις στηρίζονται στην υπόσχεση ότι ο καταναλωτής θα έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει οικονομικό όφελος. Ακολούθως, η εκπλήρωση της υποσχέσεως αυτής εξαρτάται από την είσοδο άλλων καταναλωτών σε ένα τέτοιο σύστημα. Τέλος, το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων που καθιστούν δυνατή τη χρηματοδότηση της υποσχεθείσας στους καταναλωτές αντιπαροχής δεν προέρχεται από πραγματική οικονομική δραστηριότητα (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, σκέψη 20).
- 20 Κατά το αιτούν δικαστήριο, οι υπεύθυνοι για την οργάνωση του συστήματος Lucky 4 All έχουν εγκαθιδρύσει και προωθούν ένα ιδιαίτερος περίπλοκο σύστημα ομαδικής συμμετοχής στις προτεινόμενες από τη Loterie Nationale κληρώσεις του λόττο, σύστημα το οποίο πληροί τις δύο πρώτες προϋποθέσεις που απαριθμήθηκαν στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως.
- 21 Αφενός, οι καταναλωτές προσελκύονται μέσω της υποσχέσεως πιθανού οικονομικού οφέλους, στο μέτρο που η ομαδική συμμετοχή στο λόττο αυξάνει αισθητά τις πιθανότητές τους για αποκόμιση κερδών στο πλαίσιο αυτού του τυχερού παιχνιδιού.
- 22 Αφετέρου, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η εκπλήρωση της υποσχέσεως αυτής απαιτεί να υπάρχει συμμετοχή όλο και περισσότερων παικτών, πράγμα το οποίο προκύπτει ευθέως από την ίδια την οργάνωση και τη λογική του συστήματος Lucky 4 All. Πράγματι, οι ομάδες των παικτών προσλαμβάνουν τη μορφή πυραμίδων των οποίων τα τέσσερα πρώτα επίπεδα καταλαμβάνονται από το ίδιο το σύστημα. Εφόσον η κατανομή των κερδών στους κόλπους μιας ομάδας ευνοεί τα υπερκείμενα επίπεδα, προπάντων το σύστημα είναι αυτό που επωφελείται από τις αυξημένες πιθανότητες κέρδους και, σε κάποιο βαθμό, επωφελούνται επίσης συναφώς οι προϋπάρχοντες παίκτες οι οποίοι έχουν προσελκύσει άλλα μέλη. Ως εκ τούτου, είναι προς το συμφέρον του κάθε παίκτη, προκειμένου αυτός να βελτιώσει τη σχετική θέση του, η προσέλκυση νέων παικτών.

- 23 Αντιθέτως, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς το κατά πόσον πληρούται η τρίτη προϋπόθεση που αφορά τη χρηματοδότηση για την εκπλήρωση της οικονομικής υποσχέσεως, στο μέτρο που η σκέψη 28 της αποφάσεως της 3ης Απριλίου 2014, 4finance (C-515/12, EU:C:2014:211), θα μπορούσε να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η εκπλήρωση της υποσχέσεως αυτής πρέπει να χρηματοδοτείται άμεσα από τις συμμετοχές των νέων μελών.
- 24 Κατά συνέπεια, με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το παράρτημα I, σημείο 14, της οδηγίας 2005/29 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η διάταξη αυτή επιτρέπει να χαρακτηριστεί μια εμπορική πρακτική ως «πυραμιδωτό σύστημα πωλήσεων» ακόμη και στην περίπτωση που, σύμφωνα με την εν λόγω πρακτική, υφίσταται μόνον έμμεσος σύνδεσμος μεταξύ των συμμετοχών τις οποίες καταβάλλουν τα νέα μέλη ενός τέτοιου συστήματος και των αντιπαροχών τις οποίες λαμβάνουν τα υπάρχοντα μέλη.
- 25 Πρέπει να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, ελλείψει πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας από την οποία να μπορούν να προκύψουν επαρκή έσοδα για τη χρηματοδότηση της υποσχεθείσας στους καταναλωτές αντιπαροχής, ένα πυραμιδωτό σύστημα πωλήσεων στηρίζεται κατ' ανάγκη στην οικονομική συνεισφορά των μετεχόντων σε αυτό, καθώς η δυνατότητα μέλους του συστήματος να λάβει αντιπαροχή εξαρτάται ουσιαστικά από τα έσοδα εγγραφής που καταβάλλουν τα επιπρόσθετα μέλη (απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, σκέψη 21).
- 26 Ένα τέτοιο σύστημα δεν μπορεί παρά να είναι «πυραμιδωτό», υπό την έννοια ότι η βιωσιμότητά του προϋποθέτει την είσοδο ενός ολοένα μεγαλύτερου αριθμού νέων μελών ώστε να χρηματοδοτηθούν οι καταβαλλόμενες στα υπάρχοντα μέλη αντιπαροχές. Συνεπάγεται, επίσης, ότι τα πιο πρόσφατα μέλη είναι λιγότερο πιθανό να λάβουν αντιπαροχή για τη συμμετοχή τους. Το σύστημα αυτό παύει να είναι βιώσιμο όταν η αύξηση του αριθμού των μελών, η οποία θεωρητικώς πρέπει, για τη διαίωνιση του συστήματος, να τείνει προς το άπειρο, δεν αρκεί πλέον για τη χρηματοδότηση των αντιπαροχών που το σύστημα υπόσχεται σε όλους τους μετέχοντες (απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, σκέψη 22).
- 27 Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι ο χαρακτηρισμός ενός συστήματος ως «πυραμιδωτού συστήματος πωλήσεων» υπό την έννοια του παραρτήματος I, σημείο 14, της οδηγίας 2005/29 απαιτεί να καταβάλλουν τα μέλη ενός τέτοιου συστήματος οικονομική συμμετοχή (απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, σκέψη 23).
- 28 Για τους ίδιους λόγους, ο χαρακτηρισμός αυτός προϋποθέτει την ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ των συμμετοχών που καταβάλλουν τα νέα μέλη και των αντιπαροχών που λαμβάνουν τα υπάρχοντα μέλη (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, σκέψη 27).
- 29 Όσον αφορά τη φύση του συνδέσμου αυτού, από το γράμμα των περισσότερων γλωσσικών αποδόσεων του παραρτήματος I, σημείο 14, της οδηγίας 2005/29 προκύπτει ότι η χρηματοδότηση της αντιπαροχής την οποία μπορεί να λάβει ένας καταναλωτής εξαρτάται «ουσιαστικά» ή «κυρίως» από τις συμμετοχές που καταβάλλονται μεταγενεστερώς από τα νέα μέλη του συστήματος (βλ. απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, 4finance, C-515/12, EU:C:2014:211, σκέψη 28).
- 30 Αντιθέτως, από το γράμμα της διατάξεως αυτής δεν είναι δυνατό να συναχθεί ότι ο απαιτούμενος οικονομικός σύνδεσμος θα πρέπει κατ' ανάγκη να είναι άμεσος. Το κρίσιμο στοιχείο είναι ο χαρακτηρισμός των συμμετοχών τις οποίες καταβάλλουν τα νέα μέλη που μετέχουν σε ένα τέτοιο σύστημα ως «ουσιαστικών» ή ως «κύριων». Επομένως, το παράρτημα I, σημείο 14, της οδηγίας 2005/29 μπορεί να εφαρμόζεται επί ενός συστήματος στο πλαίσιο του οποίου υφίσταται έμμεσος σύνδεσμος μεταξύ των συμμετοχών που καταβάλλουν τα νέα μέλη και των αντιπαροχών που λαμβάνουν τα υπάρχοντα μέλη.

- 31 Εξάλλου, τυχόν αντίθετη ερμηνεία της διατάξεως αυτής θα ενείχε τον κίνδυνο να στερείται η διάταξη της πρακτικής αποτελεσματικότητάς της, καθόσον η απαίτηση υπάρξεως άμεσου συνδέσμου θα παρείχε δυνατότητα ευχερούς καταστρατηγήσεως της απόλυτης απαγορεύσεως των πυραμιδωτών συστημάτων πωλήσεων.
- 32 Όσον αφορά τον οικονομικό σύνδεσμο που απαιτείται ώστε να υφίστανται τέτοιες «πωλήσεις εμπόρουσες σε πυραμιδωτό σύστημα», από τη δικογραφία που τέθηκε υπόψη του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, η πιθανότητα κέρδους συνδέεται με την απεριόριστη εισδοχή νέων παικτών στο σύστημα Lucky 4 All, η οποία με τη σειρά της εξαρτάται από την ύπαρξη εισφοράς εισόδου στο σύστημα και από την τοποθέτηση πονταρισμάτων, επί τακτικής βάσεως, στο πλαίσιο του συστήματος αυτού. Επιπλέον, κατά τα φαινόμενα, ο προσδιορισμός ανωτάτου ορίου ως προς τα κέρδη, ο οποίος καθίσταται πιθανότερος όσο αυξάνεται ο αριθμός των παικτών, συμβάλλει επίσης στη χρηματοδότηση του συστήματος αυτού. Προκύπτει ότι ένας τέτοιος οικονομικός σύνδεσμος είναι μεν έμμεσος, αλλά βέβαιος. Εναπόκειται, εντούτοις, στο αιτούν δικαστήριο να επαληθεύσει τα στοιχεία αυτά.
- 33 Εν πάση περιπτώσει, ένα σύστημα όπως το σύστημα Lucky 4 All φαίνεται να πληροί τις προϋποθέσεις που καθιστούν δυνατό τον χαρακτηρισμό του ως «εμπορικής πρακτικής» κατά την έννοια του παραρτήματος I της οδηγίας 2005/29, εφόσον έχει ως σκοπό τη δημιουργία κέρδους για το σύστημα καθαυτό, δηλαδή για τους υπεύθυνους οργάνωσης του συστήματος και όχι μόνο για τους παίκτες. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να βεβαιωθεί ως προς το αν τούτο ισχύει.
- 34 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το παράρτημα I, σημείο 14, της οδηγίας 2005/29 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η διάταξη αυτή επιτρέπει να χαρακτηριστεί μια εμπορική πρακτική ως «πυραμιδωτό σύστημα πωλήσεων» ακόμη και στην περίπτωση που υφίσταται μόνον έμμεσος σύνδεσμος μεταξύ των συμμετοχών τις οποίες καταβάλλουν τα νέα μέλη ενός τέτοιου συστήματος και των αντιπαραρχών τις οποίες λαμβάνουν τα υπάρχοντα μέλη.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 35 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σε αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έκτο τμήμα) αποφαινεται:

Το παράρτημα I, σημείο 14, της οδηγίας 2005/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου («οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές»), πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η διάταξη αυτή επιτρέπει να χαρακτηριστεί μια εμπορική πρακτική ως «πυραμιδωτό σύστημα πωλήσεων» ακόμη και στην περίπτωση που υφίσταται μόνον έμμεσος σύνδεσμος μεταξύ των συμμετοχών τις οποίες καταβάλλουν τα νέα μέλη ενός τέτοιου συστήματος και των αντιπαραρχών τις οποίες λαμβάνουν τα υπάρχοντα μέλη.

(υπογραφές)